

Słownictwo ekspresywne

Autor: Halina Karaś

Słownictwo ekspresywne w dialektach charakteryzuje się tym, że – podobnie jak w języku ogólnym – nie tylko oznacza jakieś desygnaty (osoby, rzeczy, zjawiska, stany), ale również wyraża do nich emocjonalny stosunek. Barwa ekspresywna wyrazów i frazeologizmów może mieć charakter dodatni (tu należy wymienić takie klasy jak: określenia zdrobniałe i pieśczośliwe, żartobliwe, czułe, uroczyste, podniosłe, poetyckie, patetyczne) lub ujemny (określenia ironiczne, lekceważące, pogardliwe, zgrubiałe, trywializmy i wulgaryzmy). Słownictwo ekspresywne występuje w gwarach z dużą częstotliwością, co jest cechą charakterystyczną wypowiedzi mówionych w ogóle i łączy wypowiedzi gwarowe z wypowiedziami formułowanymi w stylu potocznym języka ogólnego. W gwarach ludowych z większą intensywnością niż w języku ogólnym występują szczególnie określenia pieśczośliwe i zdrobniałe, lekceważące i zgrubiałe, co wynika ze szczególnej produktywności odpowiednich formantów słowotwórczych, np. kierzaczek (kierda ‘knur’), wymiączko, dziewuszatko, krówcia, chleweczek, bydeleczo, sadeniek, swaszeńka (swacha), zbożeńko, wiuczek (wuj), sukniczka (suknia), pierścienik (pierścień); wołowina ‘nędzny wół’; babol (baba), bękarcisko, macoszysko, babiszcze (baba), sraluch, znajduch, dziewczucha, dziewucha. Za charakterystyczne należy uznać także wyrazy złożone o zabarwieniu żartobliwym lub wulgarnym, np. dławiduda ‘organista’; kurzydym ‘palacz papierosów’; łapibabka ‘akuszerka’; płuczymorda ‘pijak’; wykpigrosz ‘oszust’; chwalidupa ‘samochwał’; oszczywęgieł ‘nocny kawaler’; wypnidupa ‘kulawy’. Wyraźnie zaznaczającą się grupą słownictwa ekspresywnego są przezwiska ludowe. Mogą być one tworzone od nazw cech zewnętrznych (Antałek ‘gruby jak beczka’; Gil ‘mający długi czerwony nos’; Kanek ‘niski’; Kleryk ‘o charakterystycznej łysinie, jak u zakonnika’; Zajęczy pyszczek ‘mający zajęczą wargę’); od nazw cech psychicznych (Balon ‘szybki, prędki’; Dyluś ‘tchórzliwy; dać dyla’; Salomon ‘mądry, odcytany’; Ogier ‘kobieciarz’); od imion i nazwisk (Mikuś ‘syn Mikołaja’; Mościcki ‘chrzestnym przezywanego, jako siódmego chłopca w rodzinie, był prezydent Mościcki’); od określeń topograficznych (Góras, Warszawiak); od charakterystycznych powiedzonek, przekleństw (Bożec ‘Boże, co za casy, Kajton ‘kaj to, Winc ‘więc, Skurczysyn, Kurwytyna); od nazw zawodów (Farmiarz ‘właściciel farmy kur, Pszczółka ‘właściciel pasieki); od szczególnych sytuacji (Wisieluch, Wściekły, Żeniarz). Swoistą grupę ekspresywizmów gwarowych stanowi słownictwo języka folkloru, np. ród, familia ‘rodzina’; ojcowie ‘rodzice’; tatuś, ojczulek, mać, mateczka, mamusia, pan ojciec, pani matka, matula, matuś, tatuliczek, tateńka, dziecię, dzieciąteczka, dziecina, nacechowane podniosłością (często archaiczne), o charakterze honoryfikatywnym (godnościowym). Por. Ekspresywne nacechowanie wypowiedzi, Nazwiska kobiet, Nazwy ekspresywne, Słowotwórstwo czasowników, Słowotwórstwo przymiotników, Słowotwórstwo rzeczowników, Spieszczenia, Zdrobnienia, Zgrubienia.